

PASSAR AL «PARADIGMA DE LA CURA»

LEONARDO BOFF

Petrópolis, RJ, Brasil

Les discussions al voltant del desenvolupament sostenible, un dels temes centrals de Rio+20, han segregat avui dia la categoria de la sostenibilitat. Aquesta no es pot reduir al desenvolupament realment existent, que té una lògica contrària a la sostenibilitat. Mentre el desenvolupament es regeix per la linealitat, pel creixement il·limitat que implica explotació de la natura i creació de profundes desigualtats, la sostenibilitat és circular, envolta tots els éssers en relacions d'interdependència i d'inclusió, de manera que tots poden i han de conviure i coevolucionar. Sostenible és la realitat que aconsegueix mantenir-se, reproduir-se, conservar-se a l'alçada dels reptes de l'ambient i estar sempre bé. Això és resultat del conjunt de relacions d'interdependència que manté amb tota la resta d'éssers i amb els seus respectius hàbitats. El paradigma de la sostenibilitat s'ha de donar en tots els àmbits d'allò real.

Per tal que la sostenibilitat realment es produeixi, especialment quan entra en joc el factor humà, no n'hi ha prou amb el funcionament mecànic dels processos d'interdependència i d'inclusió, fa falta una altra sortida que s'avingui amb la sostenibilitat: "la cura". Aquest també és un nou paradigma.

Però abans de res, la cura és una constant cosmològica. Si les energies originàries i els primers elements no haguessin estat regits per una cura solidària per tal que tot tingués la seva deguda proporció, l'univers no hagués sorgit, i no seríem aquí.

Nosaltres mateixos som fills i filles de la cura. Si les nostres mares no ens haguessin acollit amb infinita cura, no hauríem tingut manera de baixar del bressol. La cura és la condició prèvia que permet que un ésser vingui a l'existència. És l'orientador anticipat de les nostres accions per tal que siguin constructives i no pas destructives.

En tot allò que fem entra la cura. Cuidem allò que estimem. Estimem allò que cuidem. Pels coneixements que tenim avui dia sobre els perills que pesen damunt la Terra i la vida, sabem que, si no les cuidem, sorgeix l'amenaça de la nostra desaparició com

a espècie, mentre que la Terra, empobrida, continuarà durant segles el seu curs pel cosmos fins que potser sorgeixi un altre ésser dotat d'alta complexitat i cura, capaç de suportar l'esperit i la consciència.

A continuació resumim els diferents significats de cura construïts a partir de moltes fonts, les referències de les quals no caben aquí, però que vénen de la més remota antiguitat, dels grecs i els romans, passant per Sant Agustí i culminant amb Martin Heidegger, que veuen en la cura l'essència mateixa de l'ésser humà. Identifiquem quatre grans sentits que s'impliquen mútuament.

Primer: la cura és una actitud de relació amorosa, suau, amigable, harmoniosa i protectora de la realitat, personal, social i ambiental. Metafòricament podem dir que la cura és la mà oberta que s'estén per a la moixaina essencial, per a l'encaixada de mans, dits que s'enllacen amb altres dits per formar una aliança de cooperació i unió de forces. És el contrari a la mà tancada i al puny clos per sotmetre i dominar l'altre.

Segon: cura és tota mena de preocupació, inquietud, neguit, malestar i fins i tot por per persones i realitats amb les quals estem afectivament implicats i que per això ens són precioses. Aquesta cura ens acompanya en cada moment i en cada fase de la nostra vida. Ens implica amb les situacions i les persones que estimem. Elles ens porten cures i ens fan viure la cura essencial.

Tercer: la cura és la vivència de la relació entre la necessitat de ser cuidat i la voluntat i la predisposició a cuidar, creant un conjunt de suports i proteccions (*holding*) que fa possible aquesta relació indissociable a nivell personal, social i amb tots els éssers vius.

La cura-amorosa, la cura-preocupació i la cura-protecció-suport són existencials, és a dir, dades objectives de l'estructura del nostre ésser en el temps, en l'espai i en la història, com ha demostrat Winnicott. Són previs a qualsevol altre acte i subjacents a tot allò que emprendem. Per això pertanyen a l'essència d'allò humà.

Quart: cura-precaució i cura-prevenció es refereixen a aquelles actituds i comportaments que han de ser evitats per les seves conseqüències nocives previsible (prevenció) i imprevisible, que es deuen de vegades a la inseguretat de les dades científiques i a allò imprevisible dels efectes perjudicials al sistema-vida i al sistema-Terra (precaució). La cura-prevenció i la cura-precaució neixen de la nostra missió de cuidadors de qualsevol ésser.

CRÍTICS, CREATIUS I CUIDADORS

S'ha dit encertadament que educar no és omplir un gerro buit, sinó encendre un llum. O sigui, educar és ensenyar a pensar, no només transmetre coneixements. Aquests neixen de l'hàbit de pensar amb profunditat. Avui dia coneixem molt però pensem poc allò que coneixem. Aprendre a pensar és decisiu per situar-nos autònomament a l'interior de la societat del coneixement i de la informació. En cas contrari, serem simplement els seus lacais, condemnats a repetir models i fórmules que se superin ràpidament. Per pensar, de debò, necessitem ser *crítics, creatius i cuidadors*.

Som **crítics** quan situem cada text o esdeveniment en el seu context biogràfic, social i històric. Tot coneixement implica també interessos, que creen ideologies, que són formes de justificació i de vegades d'encobriment. Ser crític és treure la màscara dels interessos amagats i treure a la superfície les connexions ocultes. La bona crítica sempre és també autocrítica. Només així s'obre espai per al coneixement que correspongui millor a allò real, sempre canviant. Pensar críticament és donar bones raons d'allò que volem i situar l'ésser humà i el món en el marc general de les coses i de l'univers en evolució.

Som **creatius** quan anem més enllà de les fórmules convencionals i inventem maneres sorprenents d'expressar-nos a nosaltres mateixos i de pronunciar el món; quan establim relacions noves, introduïm diferències subtils, identifiquem potencialitats de la realitat i proposem innovacions i alternatives consistents. Ser creatiu és donar ales a la imaginació, "la boja de la casa", que somia amb coses encara no assajades, però sense oblidar la raó que ens posa els peus a terra i ens garanteix el sentit de les meditacions.

Com es dedueix, la cura està lligada a qüestions vitals que poden significar la destrucció del nostre futur o el manteniment de la nostra vida sobre aquest petit i bell planeta. Només vivint radicalment la cura garantirem la sostenibilitat necessària a la nostra Casa Comuna i a la nostra vida. □

Som **cuidadors** quan parem atenció als valors que estan en joc, a allò que realment interessa, i ens preocupem pel que les nostres idees i accions poden causar als altres. Som cuidadors quan no ens acontentem només amb classificar i analitzar dades, sinó quan tenim en compte les persones, destins i valors que hi ha rere seu. Per això, som cuidadors, quan discernim allò que és urgent i allò que no ho és, quan establim prioritats i acceptem els processos. En altres paraules, ser cuidador és ser ètic, persona que posa el bé comú per damunt del bé particular, que es fa corresponsable de la qualitat de vida social i ecològica, i que dona valor a la dimensió espiritual, important per al sentit de la vida i de la mort.

La tradició il·lustrada d'educació ha emfatitzat molt la dimensió crítica i la creativa, però menys la **cuidadora**. Aquesta avui és urgent. Si no som col·lectivament cuidadors, buidarem la crítica i la creativitat, i ho podem engegar tot a rodar; o bé viurem en una societat amb una justícia mínima, una pau amenaçada i unes fràgils condicions de la biosfera, sense les quals no és possible la vida...

Albert Einstein va despertar la dimensió cuidadora de tot saber quan Krishnamurti el va interpellar: En quina mesura, Sr. Einstein, la seva teoria de la relativitat ajuda a disminuir el patiment humà? Einstein, perplex, va guardar un discret silenci. Però va canviar. A partir d'aleshores es va comprometre per la pau i contra les armes nuclears.

En tots els àmbits de la vida, necessitem persones crítiques, creatives i cuidadores. És condició per a una ciutadania plena i per a una societat que no para de renovar-se. Tasca de l'educació d'avui és crear aquesta mena de persones. □